

FİKRİYAT

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi

Cilt 2, Sayı 2, Aralık 2022

Makale Adı /Article Name

MARTİN HEİDEGGER'DE 'VARLIK'
KAVRAMI

MARTIN HEIDEGGER'S CONCEPT
OF 'BEING'

Yazar

Aydın YAZĞAN

Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Felsefe Bölümü, e-mail:
roniyazxan@gmail.com, ORCID No: 0000-0002-8271-3842

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 14.10.2022

Kabul Tarihi: 25.12.2022

Yayın Tarihi: Aralık 2022

Kaynak Gösterme

Yazgan, A. (2022). Martin Heidegger'de 'varlık' kavramı. *Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Fikriyat Sosyal Bilimler Araştırmalar Dergisi*, 2 (2), s.131-152.

Öz

Bu çalışmada, Heidegger felsefesinde varlık kavramının Batı felsefe geleneği içerisinde nasıl anlaşıldığına ve bu anlayışa yapılan eleştiriler açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun yanında Heidegger için kilit bir kavram olan bu kavramın ne anlama geldiği ve varlığın anlamının unutulduğu iddiaları araştırılmıştır. Zira ona göre varlığın anlamının üstü örtülmüştür ve karanlıkta kalmıştır. Felsefeye düşen görev ise varlığın anlamını tekrardan ortaya çıkarmaktır; varlığın izini sürmektir. Çalışma doğrultusunda öncelikle Heidegger'in Batı felsefe geleneğine getirmiş olduğu eleştiriler ve ontoloji tarihinin yıkıma uğratılması, varlık araştırmasının yöntemi, ontolojik ayırım, varlığın hakikat ve zaman ile olan ilişkileri incelenmiştir. Buna ilaveten bu felsefenin fundamental ontoloji olarak kavramlaştırılmasına da değinilmiştir. Son olarak Heidegger felsefesi çerçevesinde varlık ve varlığın anlamına yönelik görüşler değerlendirilmiştir. Başka bir ifadeyle unutulmuş olan varlığın anlamı araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Varlık, Varlığın Unutuluşu, Ontolojik Ayırım, Hakikat, Zaman.

Abstract

In this article, it has been tried to explain how the concept of "being" in Heidegger's philosophy is understood in the Western philosophical tradition and the criticisms made of this understanding. In addition, the meaning of this concept, which is a key concept for Heidegger, and the claims that the meaning of existence is forgotten have been investigated. Because, according to him, the meaning of Being has been covered up and remained in the dark. The task of philosophy is to reveal the meaning of Being again. In the direction of the study, first, Heidegger's criticisms of the Western philosophy tradition, the method of the study of being, the ontological distinction, the relations of Being with truth and time were examined. In addition, the conceptualization of this philosophy as a fundamental ontology is also mentioned. Finally, the views on Being and the meaning of Being were evaluated within the framework of Heidegger's philosophy.

Keywords: Being, Forgetting Being, Ontological Distinction, Truth, Time.

Giriş

Felsefe tarihi kapsamında en çetrefilli kavramlardan biri *varlık* kavramıdır. Dolayısıyla varlık kavramı Heidegger felsefesinde de önemli bir yer tutmaktadır. Yalnız Heidegger'in bu kavrama yaklaşımı kendinden önce gelen felsefelerden farklılık göstermektedir. Heidegger'in iddiasına göre Platon ile süre gelen ve Nietzsche'ye kadar devam eden Batı metafizik geleneği varlığın ne olduğu üzerinde durmuştur. Batı metafiziği, varlığın ne olduğu üzerinden hareket ederek varlığı tanımlamış ve varlığı evrensel yargılarla izah etmiştir. Heidegger'e göre önemli olan varlığın anlamının sorulması ve araştırılmasıdır. "Felsefe esasında konunun ne'sini değil; nasıl'ını araştırmalıdır." (Heidegger, 2001a, s. 50). Bu da varlığın *anlamının* tam olarak anlaşılmasından günümüze kadar gelmesine neden olmuştur. Heidegger Varlık sorunsalını bir epistemoloji sorusundan ziyade ontoloji sorusu olarak görmüştür. Çünkü Heidegger'de varlık "bizim dışımızda duran ve çeşitli epistemolojik yollarla, bir temsil ilişkisi içerisinde teorileştirilebilmesi mümkün, tarihdışı bir varlık alanı olmayıp, Varlığın anlamı olan zamansallık ve oluşa aktif bir katılım içerisinde farkına varılacak ya da bir teslimiyet ilişkisinde kavranacak bir karaktere sahiptir." (Küçükalp, 2008, s. 240). Heidegger bu doğrultuda varlık sorununu tekrar gündeme getirerek 'varlığın anlamını nedir?' sorusunu baştan sormaktadır. Ona göre felsefenin en önemli konusu budur. Heidegger, Batı metafiziği/felsefesinin bu soruyu pek ciddiye almadığını, üstünü örttüğünü belirtmiştir. Bu yüzden Batı felsefe geleneği varlıktan söz ederken varolanı kast etmiştir (Heidegger, 2015b, 12). Eş deyişle varlığın anlamının üstünü örterek yoluna devam etmiştir. Varlık, varolan olarak anılmış ve anlamı gözetilmeden kategorik tanımlamalarla açıklanmıştır. Bu minvalde Heidegger varlığın anlamına ilişkin soruyu yeniden sormamız gerektiğini savunur (Heidegger, 2001a, s. 19 & Heidegger, 2018, s. 16). Yani varlığı varolan olarak değil varlık olarak ele almamız, araştırmamız gerekiyor. Başka bir ifadeyle: "Heidegger Batı metafiziğinin, tarihinden bu yana, varlıkla değil varolanlarla ilgilendiğini varolanlara takılıp durduğunu ve varlığı unuttuğunu belirtir. Varolanlarda takılıp duran metafizik bundan dolayı hep varolanlara dönük belirlemeler yapmıştır." (Ersoy, 2021, s. 23). Varlığın anlamının anlaşılması için varlığın varolan üzerinden anlaşılma çabalarının bırakılması ve varlığın anlamının incelenmesi yapılmalıdır. Zira varlık varolana indirgenerek açıklanacak bir varolan değildir. Varlık varolan herhangi bir şey (Seindes) gibi anlaşılabilir; bir taş, bir bitki, bir masa, bir insan gibi bir şey değildir (Brock, 2008, s. 80).

Varlık kavramı başta Antik Yunan'da olmak üzere, Ortaçağ ve Modern dönemde felsefenin gündeminde olan bir kavramdır. Her dönem ve filozofça farklı anlamlara, tanımlara bürünmüştür:

Varlık kavramı örneğin, yokluk ve oluş düşüncelerine karşı statik bir bircilik geliştirmiş olan Parmenides, aynı zamanda Varlığı düşünceyle özdeşleştirmiştir. Buna göre, gerçekten var olan bir şey olarak Varlık, düşüncede kalıcı ve sürekli olan bir şey şeklinde ortaya çıkar, oysa yokluk yalnızca algıda varolan bir görünüştür. Parmenides'ten etkilenmiş olan Platon'un varlık anlayışı ise, değişen fenomenlerin ötesindeki gerçeklikler olan idealar tarafından belirlenir. Buna göre, İdea, yalnızca kendi altındaki bireysel şeyleri içermekle kalmaz, fakat kendi gerçekliğini bireysel şeylere aktarmak suretiyle, onlar üzerinde ontolojik bir fonksiyon gerçekleştirir. Varlık, bu anlayışa göre, İdeadır ya

Aydın Yazgan- Martin Heidegger'de 'Varlık' Kavramı da İdea gerçek varlığa sahiptir, çünkü O, bireysel şeyin sürekli olarak değiştiği için, gerçek olmadığı yerde, kalıcı ve süreklidir. Buna karşın dinamik bir gerçeklik anlayışı benimseyen Aristoteles, metafiziğinde, Platon'un İdeasının yerine, Form ilkesini geçirmiştir. Form maddenin tam karşıtıdır, ve bunlardan her ikisi de Aristoteles tarafından, fail ve ereksel nedenleri tamamlayan nedenler olarak görülür. İşte bu dört neden ya da ilke, onun varlık anlayışının temelini oluşturur. Başka bir deyişle, Aristoteles, Platon'un tözsel bir varlık anlayışı benimsediği yerde, nedensel bir varlık görüşü benimsemiştir. Ortaçağda ise, İlkçağ felsefesinin kalıcı, sürekli, ezeli-ebedi varlık ile değişme içindeki fenomenler arasındaki ayırımı, yaratıcı varlık ile yaratılmış varlık ayırımına dönüşmüş ve filozoflar zorunlu, yaratıcı varlığı açıkladıktan sonra, diğer varlıkları Tanrı'yla ilişki içinde ele almışlardır. Bu ayırım modern felsefede, idealist felsefe ile maddeci felsefe arasındaki bir ayırım şeklinde oraya çıkar. Varlığı daha ziyade özneye bağlayan, öznellikten yola çıkan İlk ve Ortaçağ felsefesinin bir tözler çokluğu olarak varlık görüşünü iki tözlü bir varlık anlayışına indirgeyen Descartes, Ortaçağ düşünürü Aziz Augustinus gibi, *cogito*'yu *dubito*'ya bağlamış ve *cogito*'ya *ergo sum*'u eklemiştir. O böylelikle, bir yandan Anselmus'ta söz konusu olan aşkınlık idealini canlandırmaya çalışırken, Hristiyan varlık anlayışının içselliğini sürdürmüştür. Spinoza, zihin ve maddeyi, *res cogitans* (düşünen şey) ile *res extensa* (yer kaplayan şey) olarak değil de, bir ve aynı tözün sıfatları olmak suretiyle, Descartes'ın madde-ruh görüşünü bir anlamda değiştirmiştir (Cevizli, 1999, s. 884-885). Ayrıca: (Bunnin-Yu, 2004, s. 76-78).

Platon varlığı, içinde bulunduğumuz duyulur dünyadan uzaklaştırarak idealar ile açıklarken, Aristoteles ise varlığı *energeia*'ya dayandırmaktadır. Varlık, Platon'da *idea* iken Aristoteles'te *energeia* olarak tanımlanmıştır (Heidegger, 1991, s. 20). Ortaçağ'da varlık kavramı genel olarak erişilemeyen, insanlardan uzak bir yere konumlandırılan "Tanrı" (aşkın) kavramı ile karşılanıyordu. Tanrı, mutlak varlıktır ve bu bakımdan insan ona ulaşamaz. Modern felsefenin kurucusu kabul edilen Descartes'da ise özne merkezli felsefesiyle varlık "mutlak töz" halini almıştı. Descartes açısından bu varlık değişmeyen, sonsuz, mükemmel bir yapıya sahiptir. Bundan dolayı insanın sonlu haliyle bu varlıkla bir bağının kurulması söz konusu değildir. Heidegger'e göre bu tür varlık tanımlamaları varlığı insandan uzaklaştırmaya yol açmıştır. Hatta insanın varlıkla olan bağını koparmıştır. Yapılması gereken varlığı tekrardan felsefenin gündemine almak ve varlığın anlamına ilişkin soruyu sormaktır. "Varlık'ın anlamını yanlış yorumlardan kurtarıp onu yeniden formüle etmek gereklidir." (Çüçen, 2018, s. 40). Ancak bu şekilde yapılan bir felsefe ile varlığın üzerindeki örtü (*Schleier*) kaldırılmış olur (Heidegger, 1995, s. 51). Yani insan varlığın anlamını yakalamak istiyorsa varlığı tekrardan bir soru haline getirmesi lazım. Bu da varlık ile insan ilişkisinin kurulmasına bağlıdır. Çünkü varlığı açığa çıkaran yani varlığın anlamını sorunsal haline getiren insan (Dasein)'dir. "Varlık, Dasein tarafından anlaşılmalı olmalıdır." (Er, 2014, s. 366). Bu bağlamdan hareketle varlık ile Dasein arasında sıkı bir bağ olduğu söylenebilir. Hatta Dasein için var olmak, varlığı

anlamaktır. (Er, 2014, s. 365). Varlığın anlaşılmasına önem veren Heidegger *Varlık ve Zaman* adlı önemli çalışmasında bu konuyu ayrıntılı bir şekilde işlemektedir. Bunu yaparken de önce varlığın felsefe tarihinde ne şekilde anlaşıldığına, tanımlandığına bakar.

Varlık sorusu anlamsal boyutta sessizliğe bürünmüştür. Heidegger'e göre Yunanlılar tarafından varlık 'en evrensel ve en boş' (der allgemeine und leerste Begriff) kavram dogması üzerinden addedilmiştir. (Heidegger, 1967, s. 2). Hatta varlığın anlamına dair soru gereksiz kabul edilmiş ve bu sorunun sorulmaması desteklenmiştir (Heidegger, 2018, s. 19). Bağlam itibarıyla Yunanlılarda varlık tanımları/görüşleri varlığın anlamına ilişkin sorusunun dışında ifade edilmiştir. Bu minvalde Heidegger *Varlık Ve Zaman* adlı eserinde genel olarak varlığa yönelik ön yargıları, yanlış anlamaları ve tanımları üç ana başlıkta aktarmaktadır: "Varlık en evrensel kavramdır. Varlık kavramı tanımlanamaz anlama sahiptir. Varlık tüm kavramlar içinde apaçık olandır." (Heidegger, 2001a, s. 22-23). Varlığı en evrensel, tümel kavramdır ifadesi varlığın anlamını göz ardı etmektir. Ona göre böyle bir varlık anlayışı varlığı tanımlamakta en büyük engeldir. Şimdi varlığa dair üç yanlış tanıma detaylı bakalım.

Varlığın en evrensel (universal) olduğunu ifade etmek: Varlığın varolanlar gibi cins-tür ayrımına girişip en üstte olan anlamına gelmesidir. "varolanlar cins ve türlerine göre kavramsal olarak eklemelendiğinden "varlık" , varolanların en üst sahasını sınırlandırıyor değildir." (Heidegger, 2018, s. 20-21). Eş deyişle varlık cinse özgü tüm tümel kavramları aşmaktadır. Ortaçağ ontolojisinin ifade ettiği gibi varlık aşkın (transcendens) olandır (Heidegger, 2018, s. 21). Heidegger'e göre Aristoteles varlık konusunu tümellik içerisinde ele almışsa da yine de bu kategoriyel bağlamında tam açıklık sağlayamamıştır. "Aristoteles, şeylere ait kavramların çokluğu karşısında tümelin birliğini savunarak Varlık sorununu yeni bir temele oturtmaya çalıştıysa da kategorik ilişkilerin karanlığını aydınlatamamıştır." (Manav, 2014, s. 54). Bunun yanında Heidegger, Hegel'in de bu sorunu aşamadığını söyler. Hegel'in "varlık, belirsiz dolaysızdır" (Hegel, 2010, s. 58) tanımı Heidegger için varlık sorunsalını çözmemiştir. Hatta Heidegger, onun varlık görüşünün antik çağ ontolojisi içinde kaldığını iddia etmiştir (Heidegger, 2018, s. 21). Nihayetinde Heidegger göre, varlığın en evrensel kavram olduğunu dile getirmek varlığı aydınlatmadığı gibi onu hala karanlık bırakmıştır.

Varlık kavramı tanımlanamaz demek: Varlığın tanımlanamaz olduğu görüşü onu hem evrensel hem de bir varolan olarak tanımlanamaz olduğunu ifade etmektedir. "Varlığın belirlenim kazanması ona varolanların atfedilmesiyle olmaz. Tanım itibarıyla varlık daha yüksek kavramlardan türetilmediği gibi daha alt kavramlarla da gösterilemez." (Heidegger, 2018, s. 22). Bu bağlamdan hareketle Heidegger varlıkla ilgili bu görüşlerin bizi varlığın anlamına ilişkin soruyu sormaktan alıkoyamayacağını savunur. Hatta tam da bu nedendir ki varlığın anlamı sorusunun sorulması lazım (İyi, 2003, s. 23-24). Heidegger açısından 'varlık kavramı tanımlanamaz' görüşü hatalı bir görüştür. Çünkü bu görüş bizi varlığın anlamını sorgulamaktan uzaklaştırır. Eğer tanımlanamıyorsa soru sorulamaz anlamına gelmektedir. Fakat Heidegger bu görüşü eleştirir ve varlığın anlamına ilişkin sorunun sorulabileceğini iddia eder. Başka bir deyişle varlığın tanımlanamaz oluşu onun anlamını soramayız anlamına gelmemektedir. Aksine varlık, bu yönüyle soru sormamızı talep eder (Heidegger, 2018, s. 22). Çünkü varlığın anlamı sorusu hala cevap beklemektedir.

Varlık tüm kavramlar içinde apaçık olandır demek: Varlığın kendisinin apaçık ve anlaşılır olduğu anlamına gelmektedir. Şöyle, bir şeyleri bilmeye çalıştığımızda, onları

ifade ettiğimizde ya da kendimizle kurduğumuz ilişkilerde varlık kavramını kullanırız. Örneğin “gökyüzü mavidir” ya da “mutluyum.” Heidegger’e göre bu ifadeler anlaşılır olabilmektedir fakat varlığın anlaşılabilirliğini bizlere gösterememektedir. Çünkü bu varolanlarla kurduğumuz ilişki *a priori* bir bilinmezi taşımaktadır. Eş deyişle varolanlarla kurulan ilişkide *a priori* bir muamma söz konusudur (Heidegger, 2001a, s. 23). Yani varolanlarla kurulan ilişki, her ne kadar tanımlanabilir ya da apaçık gözükse de aslında burada Heidegger’e göre varlığa dair bir bilinmezlik söz konusudur. Bilinmezlik varlığın anlamının hala karanlık kalmışına yol açmıştır. Bu da bizi varlık sorusunu yeniden sormamıza götürür. Heidegger’e göre varlık anlayışı içinde yaşıyor olmamız ve varlığın anlamının hep karanlığa bürünmüş olması, varlığın anlamına ilişkin soruyu ilkece yeniden sormamızı zorunlu kılmaktadır (Heidegger, 2018, s. 22).

Heidegger’in *Varlık ve Zaman* adlı eserinde varlığa dair bu tanımları vermesindeki temel amaç varlığın anlamı sorusunun hala sorulmamış olmasını göstermek içindir. Başka bir deyişle Ona göre felsefe tarihi Platon’dan bu yana varlığın anlamı sorusunu görmezden gelmiştir. Bu da varlığın genel olarak en evrensel, tanımlanamaz ya da en anlaşılır kavram olarak açıklanmasına yol açmıştır. Fakat bu tanımlar varlığın anlamı sorusunu açıklamak konusunda yetersiz kalmıştır. Heidegger’e göre, varlık hakkındaki sorunun bu şekilde yanlış yorumlanması, konuyu uygun şekilde açmanın yolunu tıkamaktadır (Heidegger, 2000, s. 19). Bu yüzden Heidegger Batı metafiziğinin varlığı elinde tutamadığını iddia eder. Paul Hühnerfeld bu durumu şöyle açıklamaktadır: Batı metafiziğinin “bildiğine inandığı ‘Varlık’, hep elinin altından kayıp gidiyordu.” (2006, s. 74). Bu da bildiği şeyin aslında varlığın anlamını (hakikatini) tam olarak vermediğini gösterir. Soru hala yanıtız kalmıştır: Metafizik, sürekli olarak en çeşitli şekilleriyle Varlığı dile getirir; kendisi sayesinde Varlık hakkındaki sorunun sorulup yanıtladığı izlenimini verir ve pekiştirir. Ne var ki, metafizik hiçbir yerde varlığın hakikati ya da anlamı hakkındaki soruyu yanıtlamaz, çünkü o, bu soruyu sormaz (Heidegger, 2015b, 12). Yani varlığın anlamı ile ilgili soru sorulmadan kalmıştır. “Felsefe tarihi hemen her yüzyılda Varlığa ilişkin araştırmalar yapılmış olmakla birlikte sonuçta ‘Varlığın anlamı sorusu’ hala açıklanamamıştır, daha doğrusu ‘ihmal edilmiş’ bir soru olarak kalmıştır.” (İyi, 2003, s. 22). Bundan kaynaklı olarak Heidegger düşüncesine göre varlığın anlamına kast eden soru tekrardan formüle edilmelidir.

1. Varlık

Martin Heidegger için varlık (Sein) kavramı varolan (Seinde), Dasein, hakikat (Wahrheit), zaman (Zeit) ve zamansallığı (Zeitlichkeit) ile bağlantılıdır. Heidegger felsefesi temelden bütün kavramların birbiriyle girift bir şekilde bağlantılı olduğu ve örüldüğü bir yapıdadır. Dolayısıyla bu felsefede geçen bütün kavramlar birbiri ile sıkı bir bağ içerisindedir. Varlık, özünü hiçbir zaman varolansız sürdürmez ve bir varolan hiçbir şekilde varlıksız olamaz, varlığın tüm varolanlardan başka olarak tecrübesi ise Dasein’dır (Heidegger, 2015b, 49). Varlığın anlamının unutulmadan, üstünün örtülmeden ortaya konulması için esas olarak varlığın varolan, Dasein, zaman ve zamansallıkla ile olan ilişkisi ortaya konulmalıdır. Varlık olmasaydı, varolanın tümü varlıksızlık içinde kalırdı “Ohne das Sein, dessen abgründiges, aber noch unentfaltetes Wesen uns das Nichts in der wesenhaften Angst zuschickt, bliebe alles Seiende in der Seinlosigkeit.” (Heidegger, 1995, s. 46). Başka bir deyişle varolan varlık içerisinde bir şey olarak vardır. Varolanın ifşası varlığa bağlıdır. Fakat geleneksel felsefenin varlık tanımı varolandan bağlantılı değildir. Bu yüzden Heidegger’in varlık anlayışı Batı metafiziğinin varlık anlayışından başka bir yerde konumlanır. Yani Heidegger’in varlık anlayışı geleneksel felsefenin varlığa

koymuş olduğu en evrensel, ezeli-ebedi, mutlak gibi tanımlardan farklı bir yapıya sahiptir. Çünkü onun varlık anlayışı yaşayan bir yapı taşır. Eş deyişle varlık insanın varoluşu (*Existenz*) ile bir bağlantı içerisindedir. [Existenz: “Latince ex-sistere fiilinden türetildiği şekliyle “dışarı çıkan” demektir. Varlık sorusunu soramayan hayvan, kendi konumunun dışına çıkamaz; ancak insan “ekzistens” olabilir.” (Hühnerfeld, 2006, s. 76). “Ek-sistence insanın özü olduğu söylenebilir. Bu da insanın varolma yoludur.” Heidegger varlığın ışıması içinde durmaya Ek-sistence adını verir. İnsanın varlıkla bağ içerisinde olmayı sağlayan şey insana has olan ek-sistence (varoluş)’tir. Dikkat edilirse Heidegger Batı metafizik içinde yer alan ‘existence’ kullanımını yerine ‘ek-sistence’ kullanımını tercih etmiştir. Başka bir ifade ile existence kavramını ‘-’ işareti ile bölerek metafiziğin içinde yer alan kavramı kullanmamaya özen göstermiştir (Heidegger, 1977, s. 204). Heidegger’e göre varolanlar arasında sadece insan bu yetiye sahiptir. Existence, Heidegger açısından “existence (existere) temel anlamda dışarıda duruyor olmak (standing out), dışında duruyor olmak (standing outside) anlamlarına gelmektedir.” (Bunnin-Yu, 2004, s. 237)]. Fakat Heidegger Batı metafizik tarihinin Platon’un ‘İdealar’ından, Aristoteles’in ‘hareket etmeyen hareket ettirici’sinden, Ortaçağ teolojisinin Tanrı’sına ve Hegelci ‘tin’e kadar, bu türden temel varlık ya da varlıkları belirlemeye yönelik bir dizi teşebbüsten ibaret olduğunu savunur (West, 2020, s. 184). Bundan dolayı Batı metafiziğinde varlığın anlamına yönelik bir soruşturmanın olmadığı ifade edilebilir. Dolayısıyla varlık Batı metafiziği içerisinde anlamı sorulmadan kalmıştır. Heidegger, Batı’nın metafiziksel geleneğinin seyri boyunca varlığın anlam ve vukullarının kaybedildiğini iddia eder (West, 2020, s. 183). Başka bir ifadeyle ona göre, söz konusu geleneğin bu büyük çarpıklığını gidermek için, bu anlamları yeni baştan keşfetme gereği vardır (West, 2020, s. 183). Heidegger bu metafiziğin bize sunmuş olduğu çözümleri aşmamız gerektiğini savunur. (Heidegger’e göre felsefe tarihinde bazı filozoflar varlığı, Thomas Aquinas ‘actus purus’, Hegel ‘mutlak tin’, Nietzsche ‘güç istencinin bengi dönüşü’ olarak tanımlamıştır (Heidegger, 2000, s. 19)). Bunu da varlık sorusunu tam anlamıyla varlığın anlamı sorusunu tekrardan sorarak yapabileceğimizi söyler. Heidegger’e göre yapılması gereken şey, ‘varlığın anlamı nedir?’ sorusunu yeniden sormaktır (Çüçen, 2018, s. 38). Bu yüzden Heidegger *Varlık ve Zaman* adlı eserinde varlık konusunu derinlemesine analiz eder. Konunun önemini gözler önüne sermek adına eserin başlarında Platon’un *Sofist* adlı diyalogundan alıntı yapar: “Açıkça anlaşılıyor ki ‘varolan’ ifadesini kullanırken tam olarak ne demek istediğinizi uzunca zamandan beri biliyorsunuz ve hatta ona aşinasınız. Bir zamanlar biz de biliyorduk ama artık tereddüte düşmüş durumdayız.” (Heidegger, 2018, s. 16). Buradan hareketle o varlık konusundaki bilgilerimize şüphe ile bakmamız gerektiğini savunur. Daha önce varlık hakkında bildiklerimizin aslında varlığın anlamını tam olarak vermemektedir. Bu yüzden varlığa yeniden eğilmeli ve varlığın anlamını felsefenin gündemine getirmeliyiz. Bu bağlamda Heidegger *Varlık ve Zaman* adlı eserinin gerçek amacının varlık sorusunun yeniden sorulması ve sorgulanması olduğunu ifade eder (Çüçen, 2018, s. 39). Bu soruyu da soracak varolan insanın kendisidir. İnsan varlık sorusunu sormaya muktedir tek varolandır. Soru sormanın kurucu yapıları ise bir şeye bakmak, anlamak, tasavvur etmek, seçmek, erişmek gibi davranış kalıplarıdır (Heidegger, 2001a, s. 26). Bunlar varolan insanın varlık kipleridir. İnsan varlığın anlamını sorgulayan bir yapıya sahip olduğu için Heidegger felsefesinde önemli bir yer tutmaktadır. Fakat Heidegger geleneksel Batı metafiziğinin hatalarına düşmemek adına insanı geleneksel felsefenin kurguladığı özne (subject) kavramı ile ele almaz. İnsanı kendi terminolojisinde ürettiği Dasein varlığı olarak alır. Dasein, Heidegger felsefesinde tam olarak özne ya da insana karşılık gelmez. Dasein esasında insanın varoluş olanaklarının toplamıdır. Yani kabaca Dasein “insan olma olanığıdır.” (Çüçen, 2018, s. 45). Heidegger, bilerek insan için

“özne, akıl, bilinç ya da metafizik gelenekten devralınmış başka bir statik kavram kullanmaz. O Dasein der.” (Ersoy, 2021, s. 25). Dasein ise insanın kendi varoluşunu kendisine mesele eden, kendi varlığı üzerine düşünen varlık olarak anlaşılır. Varlığın anlamını sorgulamanın öncelikli görevimiz olduğunu savunan Heidegger, bu görevin Dasein tarafından gerçekleştirileceğini belirtir. Çünkü Dasein sıradan bir varolan değildir. O, kendi varlığından ötürü varlık sorusu ile bir ilişki halindedir (Heidegger, 2001a, s. 35). Dolayısıyla diyebiliriz ki Heidegger'in varlık anlayışı Batı metafiziğinin varlık tarihinden farklı olarak Dasein ile sıkı bir bağ içerisindedir. Varlık tarihi bakımından kendi özü içindeki insan öyle bir varolandır ki, onun ek-sistenz (var-oluşsal) varlığı, varlığın yakınında ikamet etmesinden kaynaklıdır (Heidegger, 1977, s. 222). Yani insanın ek-sistens oluşu varlığa yakın olduğunu ve varlığın da Batı felsefesinin iddia ettiği gibi insana aşkın bir yerde durmadığını savunur. Heidegger bu yakınlığı şu şekilde ifade etmiştir: *İnsan varlığın komşusudur* (Heidegger, 1949, s. 34). Bu yüzden varlığı Dasein olmadan anlamamız mümkün görünmemektedir. Çünkü varlık sorusunu Dasein sormakta bu da onu varlıkla ontolojik bir ilişki içerisine sokmaktadır: Soru sormanın sorulanla özsel olarak ilintilenmişliği, varlık sorusunun en zati anlamına aittir (Heidegger, 2018, s. 28). Bu da varlık sorusunun ontolojik zeminde araştırılmasını gerektirir. Heidegger'e göre varlık sorusu ontolojik bir sorudur. Ama Yeni Çağ felsefeleri ile felsefe daha çok epistemoloji üzerine temellenmiştir. Descartes'ın açmış olduğu Kartezyen felsefe, metodik şüphe yolu epistemolojiyi felsefe yapma kılavuzu haline getirmiştir. Bu yol Kant ile doruğuna ulaşmıştır. Descartes'ın *cogito*'su üzerine kurulan felsefi gelenek ontolojinin yerine epistemolojinin geçmesine imkân tanımıştır. Kant ile birlikte felsefe, “ne bilebilirim?”, “nasıl bilebilirim?” soruları bağlamında epistemoloji ekseninde şekillenmeye başlamıştır. Heidegger ise bu felsefe mirasının bizi varlığın unutulmasına götürdüğünü ve dünyayı iki kutuplu bir hale büründürdüğünü dile getirir. Şöyle ki bir tarafta bilen özne diğer tarafta bilenen nesne denklemi varlığın ontolojik olarak gündeme gelmemesine yol açmıştır. Özne-nesne ikilemi özneyi merkeze alırken nesneyi onun hegemonyasına servis etmektedir. Bağlam gereği ortaya çıkan Batı metafizik gelenek, varlığı hep bir mevcudiyet (*presence*) ya da varolan olarak almıştır. (Elkholy, 2008, s. 1). Batılı-Avrupalı düşünme tarzı, şafağından bugüne kadar varlığa, mevcut-olma (*presencing*) ile aynı anlamı vermiştir (Heidegger, 2001b, s. 9). Başka bir ifadeyle söyleyecek olursak: Batı metafiziğinin tarihinden bu yana, varlıkla değil varolanlarla ilgilenmiş, varolanlara takılıp kalmış ve varlığı unutulmaya mahkûm etmiştir (Ersoy, 2021, s. 23). Bu minvalde varolanlarda takılı kalan metafizik, varlığa değil varolana dönük belirlenimler ortaya koymuştur. Dolayısıyla bu, varlığı esasen el-önündeliğin mevcudiyetinden başka bir şey olarak görmemek demektir (Heidegger, 2000, s. 213). Heidegger'e göre bu tesis, dünyanın şiddetli bir şekilde tahribata uğramasını meşrulaştırmaktan başka bir şey değildir. Yapılması gereken bu geleneğin üstesinden gelmek ve varlığa önemini tekrardan geri kazandırmaktır. Zira Heidegger felsefesine göre insan doğanın efendisi değil koruyucusudur. “Der Mensch ist nicht der Herr des Seienden. Der Mensch ist der Hirt des Seins.” (Heidegger, 1949, s. 34). İnsan doğa karşısında, varolanlar içerisinde dünyada kendisini biricik olarak görüp onların sahibi konumunda değildir; sadece varolanlar arasında yaşayan, onlarla bağ kuran bir varolandır. Ancak insan kendi varoluşu üzerine düşündüğünde yani Dasein olduğunda varlıkla bağımlı tekrardan icra edebilir. Çünkü insan, Dasein olarak kendi varlığıyla, aslında genel olarak varlıkla ilişki içindedir, ona aşınadır (Yılmaz, 2020, s. 27). Dasein'ın varlıkla ilişki içerisinde oluşu varlığın statik olmaktan ziyade devingen ve oluş halinde olduğunu gösterir. Varlık statik değil dinamik, devingen, başka bir ifadeyle sürekli oluş halindedir (Yılmaz, 2020, s. 28). Bu minvalde varlık incelemesi ya da soruşturulması somut biçimde

yapılmayı gerektirir. Heidegger’e göre varlığın anlamı sorusu somut olarak çalışılmalıdır (Heidegger, 2001a, s. 19). Bu sorunun somut olarak çalışılması veya analizi bizi Heidegger’in kullanmış olduğu fenomenolojik yönetime götürür. Çünkü ona göre söz konusu sorunun ele alınış biçimi (yöntemi) *fenomenolojiktir*. “Die Behandlungsart dieser Frage ist die *phänomenologi-sche*.” (Heidegger, 1967, s. 27). Ontolojik araştırma ancak bu şekilde yapılabilir.

2. Fenomenolojik Yöntem

Fenomenoloji varlığın araştırılması adına kullanılacak yöntemdir. Yalnız Heidegger’in fenomenolojisi bir zamanlar yanında asistan olarak çalıştığı Husserl fenomenolojisinde farklıdır. Husserl’in fenomenolojisi, bilincin yönelimsel yapısının, yani bilincin nesnelere yöneldiği çeşitli yolların incelenmesidir (Gorner, 2007, s. 27). Ama Heidegger fenomenolojisi varlığın ontolojik zeminde incelenmesidir. Varlık sorusuna ilişkin yöntemin bu tarzda olmasındaki temel etken ise varlık sorusunun ontolojik bir soruşturmaya ihtiyaç duymasından kaynaklanmasındır. “Fenomenoloji, felsefi araştırmanın nesnelere konu ile ilgili ‘Ne’sini değil, ama araştırmanın ‘Nasıl’ını karakterize etmek suretiyle, epistemoloji öncelikli bir tutumdan ontolojiyi önceleyen bir tutuma geçişin zeminini oluşturur.” (Küçükalp, 2008, s. 151). Eş deyişle varlık sorusunun Heidegger açısından epistemolojik zeminden ziyade ontolojik bir zeminde incelenmesi gerekmektedir. Çünkü fenomenoloji varlığın kendisini ifşa etmesine izin veren en uygun yöntemdir. “Varlığın yapılarını görmeye, anlamını açık kılmaya çalışan bir felsefi analizin doğru yöntemi fenomenolojidir.” (Schrag, 2006, s. 206). Kullanılacak yöntemin belirlenmesi varlık soruşturmasının sağlıklı bir şekilde yürütülmesine olanak tanıyacaktır. Bir yöntem olarak fenomenoloji, üstü örtülü olan, gizlenmiş ya da saklanmış olan şeyin açığa çıkmasına yardımcı olmakla birlikte onu görmemizi sağlar (Johnson, 2013, s. 30). Bu nedenle varlığın anlamının gizlenmişlikten açığa çıkması onun ontolojik analizi ile mümkün olacaktır.

Heidegger’e göre ‘*Varlığın anlamı nedir?*’ sorusunun yeniden sorulması gerekliliği bağlamında öncelikle yapılması gereken, Batı metafiziğinin ortaya koymuş olduğu ‘ontoloji tarihi’nin yıkıma (destrüktion) uğratılmasıdır. Ontolojik gelenek yıkılırsa ancak varlık sorusu hakiki somutluğunu kazanır. “Erst in der Durchführung der Destruktion der ontologischen Überlieferung gewinnt die Seinsfrage ihre wahrhafte Konkretion.” (Heidegger, 1967, s. 26). Bu yüzden Heidegger *Varlık ve Zaman*’da önce varlığa atfedilen tanımları irdeleyip yıkıma uğratar. Ona göre eğer bu yapılmaz ise geleneksel metafiziğin izinden gidilir ve aynı hatalar tekrarlanmış olur. Bu da beraberinde varlığın anlamının unutulmuşluğunu devam ettirir. Bundan dolayı varlığın kendisini ifşa etmesi açısından ontoloji tarihi yıkıma uğratılmalı ve temel soru uygun bir formatta sorulmalıdır. Heidegger varlığın anlamı araştırmasını gerçekleştirirken kendine “varlık tarihini yok etme” taslağını hedef olarak seçer ve bunun da fenomenolojik metotla yapılabileceğini öne sürer (Çüçen, 2018, s. 45). Heidegger’e göre fenomenolojinin görevi varlığın kendisini kendisinde görünmesine izin vermektir. Bunu da Dasein aracılığıyla yapacaktır. Çünkü fenomenolojik yöntem hem Dasein’in varoluşsal analizini yapmakta hem de varlığın kendisini kendisinde göstermesine olanak tanımaktadır (Schalow-Denker, 2010, s. 219-220). Dasein’in analizi, varlığın açılma olasılığını ortaya koyarak, saklı ve unutulmuş varlığa giden yolu açar ve Heideggerci ontolojinin özgün fenomenolojik yöntemini oluşturur (Thevenaz, 1962, s. 58). Böylelikle varlık kendisini kendisinde gizlemeden açabilecektir.

Heidegger fenomenoloji kavramını açıklarken Antik Yunan'a yönelir. Kavramın dayandığı kökleri açığa çıkartmaya çalışır. Ona göre fenomenoloji iki bileşenden oluşmaktadır. Bunlar fenomen (phainomenon) ve logos'tur. İkisinin kökeni Antik Yunan'a dayanmaktadır. Heidegger'e göre fenomenolojiye genel olarak bakıldığında diğer bilimler olan teoloji, biyoloji, sosyoloji gibi bir bilim dalını andırmaktadır. Ama ona göre fenomenoloji fenomenlerin bilimidir ve bu diğer bilim dallarından farklıdır:

Heidegger, fenomenolojinin, "-loji" terimiyle tanımlanan diğer araştırma alanlarına benzemediğini vurgular. Teoloji, tanrıya ilişkin bir araştırmadır. Psikoloji insan *psychesine* ilişkin bir araştırmadır. Bu terimlerden her biri araştırılacak şeyin *ne olduğunu* bize söyler. Heidegger fenomenolojinin ise, şeylere *nasıl yaklaşacağımız* ile ilgili olduğunu ileri sürer (Johnson, 2013, s. 29-30).

Heidegger açısından fenomenoloji varlığı açığa çıkarmamızda bizlere yardımcı olan kılavuzdur. Varlığın anlamını ortaya çıkması bu yöntemle sağlanmaktadır. O halde fenomenolojinin bileşenlerinin yöntemin iyi anlaşılması için gereklidir. Zira Fenomenoloji en genel anlamında ancak bu terimler (fenomen ve logos) temelinde anlaşılabilir (Schrag, 2006, s. 207).

2.1. Fenomen

Fenomen felsefe tarihi boyunca birçok anlamlara gelmektedir. Her kuram ve filozofta farklı tanımlarda karşımıza çıkmaktadır. Kant'ta bilginin nesnesi, Husserl'de ulaşılan 'öz' anlamında kullanılmaktadır. Ama Heidegger bu anlamların ötesinde fenomenin Antik Yunan'daki karşılığı ile ilgilenmektedir. "Fenomen kavramı, Heidegger'in Edmund Husserl'in fenomenolojisindeki teorik bilgi ve algıya yönelik anlamından kurtararak ontolojik olarak yeniden yorumladığı kavramdır. Dolayısıyla fenomen kavramı artık yalnızca bilince ait olan bir şey değildir. Heidegger'e göre Varlığın göstergesi olan fenomen, kendisinde kendisini gösteren olarak doğrudan Varlıkla ilgilidir." (Manav, 2014, s. 91). Bu yüzden *Varlık ve Zaman* adlı eserinde fenomeni Antik Yunan anlamına dayandırarak şöyle açıklamaktadır:

'Fenomen' teriminin dayandığı Yunancadaki *phainomenon* ifadesi 'kendini gösterme' anlamına gelen *phainesthai* fiilinden türemiştir. Dolayısıyla *phainomenon* şu demektir: kendini gösteren, görünür olan, apaçık olan... O halde 'fenomen' ifadesinin anlamı bakımından şunu *tespit edebiliriz: kendini-kendinde-gösteren*, apaçık olan (Heidegger, 2018, s. 56-57).

Heidegger fenomeni kendini gösteren, görünür kılan, apaçık olan anlamında alır. Yalnız fenomen, kendisini gösteren ve görünüş/tezahür (Schein) olarak var olmaktadır. Phainomenon kendini gösteren ve görünüş anlamlarına sahiptir [das 'Scheinbare', der 'Schein'] (Heidegger, 2001a, s. 51). Bu noktada Heidegger fenomenin kendini gösteren anlamına odaklanırken görünüş olan fenomenden ayrı tutar. Kendini kendinde gösteren fenomen, görünür ve apaçık olandır. Kendini görünüş olarak gösteren fenomen ise kendisini başka bir şey aracılığıyla bildirendir (Ersoy, 2021, s. 19). Örneğin hastalık kendisini görünüş olarak gösterir. Hastalık görünüşü kendilerini şu veya bu şekilde göstererek, kendini kendisi olarak göstermeyene işaret ederler (Heidegger, 2018, s. 58). Yani hastalık kendisini bedende semptomlar, işaretler olarak gösterir. Bu nedenle hastalık

bir görünüştür. Hastalık bize kendisini belirtir üzerinden gösterir. Dolayısıyla görünüş, bir şeyin kendini gösterebilme zemini üzerinden olanaklıdır (Heidegger, 2018, s. 58). Öte yandan Heidegger açısından fenomen(ler) asla birer görünüşten ibaret değildir (Heidegger, 2018, s. 59). Ama her görünüş fenomenlere ihtiyaç duyar. Yani Heidegger felsefesinde *fenomen* (Fenomen, kendi başına görünendir (Bunnin-Yu, 2004, s. 517)) kendini kendisinde gösteren olarak yer bulurken; görünüş ise bir şey aracılığıyla kendisini gösteren olarak yer bulmaktadır. Fenomen kendisini kendisi aracılığıyla açığa çıkarandır.

2.2. Logos

Logos felsefe tarihi içerisinde çeşitli tanımlarda kullanılmıştır. Logos: Akıl, yargı, kavram, tanım, zemin, ilişki olarak karşılık bulmaktadır “Vernunft, Urteil, Begriff, Definition, Grund, Verhältnis.” (Heidegger, 1967, s. 32). Ama Heidegger'e göre bu tanımların hiçbiri logosun asıl anlamını vermemektedir. Ona göre logosun asıl anlamı sözdür (Rede) (Heidegger, 1967, s. 32). Dolayısıyla logos bu anlamıyla varlığı açığa çıkarandır. Varlık söz üzerinden kendini gösterir. Başka bir deyişle logos, söz olarak varlığın sözüdür (Schalow-Denker, 2010, s. 178). Varlığın ifşası logos yani söz aracılığıyla mümkün olmaktadır: “Esas itibarıyla *logos*, söz demektir ve sözü edilenin söz etme sırasında apaçık duruma getirilmesi anlamına gelmektedir: Bir şeyleri açığa taşıyıp görünür hale getirmek demektir.” (Ökten, 2019, s. 96). Fenomenolojik bağlamda baktığımız zaman logosun sözü edilenin (deloun) söz edilmesi sırasında açığa çıktığını görmekteyiz. Bu anlamda alınan logos varlığın açıklanmasına hizmet etmektedir.

Logos ya da söz bahsi edilenin açığa çıkması noktasında sesleniş olarak meydana gelmektedir. Bu da logosun bir yanı sıra da *phone* olduğunu bildirir. “Logos *phone*'dir, özellikle de *phone meta phantasias*'tır yani içinde bir şeylerin görünür hale geldiği seslendirilmiştir.” (Heidegger, 2001a, s. 56). Fenomen söz olarak logosun görünür kıldığı şeydir. Eş deyişle sözün görünür kıldığı tam olarak fenomen ya da kendini gösterendir (*phainesthai*) (Schrag, 2006, s. 207). Bu da logos ve fenomenin birbiriyle ilinti kavramlar olduğunu gösterir. Fenomen de logos gibi kendisinin kendisi aracılığıyla açığa çıkmasıdır. Dolayısıyla her ikisinin birleşimi olan fenomenoloji de varlığın ontolojik olarak kendisinin açmasının incelenmesidir. Bu da Heidegger fenomenolojisinin zeminin dayandığı ayakların kendi felsefesi ile uyumunu gösterir. Zira Heidegger'in ilgilendiği önemli sorulardan birisi de varlığın üstünün örtülmeden kendini açığa çıkarmasıdır. Bu da fenomenolojik yöntemle mümkündür. Fenomenoloji, gizli olanın gizemini kaldırarak o şeyi kendine kendi olarak direkt gösteren bir yöntemdir (Çüçen, 2018, s. 54). Dolayısıyla varlık sorusu fenomenoloji aracılığıyla açıklığa çıkarılacak bir sorudur. “Aslında varlık sorusu esaslı bir fenomenolojik tavır olmaksızın olanaklı olmayacaktır.” (Heidegger, 2001b, s. 58).

Fenomen ve logosun birleşiminden ortaya çıkan fenomenoloji varolanın varlığının bilimidir – yani ontolojidir. Ontolojik analiz fenomenolojik yöntemle mümkündür. Başka bir deyişle fenomenoloji unutulmuş varlığı gün yüzüne çıkarma, açık hale getirme, örtüsünü kaldırma veya gösterme metodudur (Küçükalp, 2018, s. 155). Varlığın kendisini ontolojik olarak açmasına olanak tanıyan metod fenomenolojidir. Heidegger'in deyişiyle: “Ontoloji ancak fenomenoloji olarak mümkündür.” (Heidegger, 1967, s.35). Bu ontoloji ise Heidegger felsefesinde fundamental ontoloji (*Fundamentalontologie*) olarak adlandırılmaktadır.

3. Fundamental Ontoloji

Heidegger felsefi fenomenoloji yöntemiyle ontoloji alanında araştırma yapan bir sistemdir. Esasen araştırılan konu ise 'varlığın anlamı nedir?' sorusudur. Fundamental ontoloji de işte bu soru ile bağlantılıdır. Heidegger bu durumu *Zaman ve Varlık Üzerine* adlı eserinde şöyle dile getirmiştir: Burada dikkat edilmesi gereken belirleyici nokta, fundamental ontolojinin Varlık ve Zaman'da hazırlanan Varlığın anlamı konusundaki yegâne soruyla ilişkisidir (Heidegger, 1972, s. 31). Bu ilişki ise Dasein'in 'Varlığın anlamı nedir?' gibi temel bir sormasına dayanır. Dolayısıyla temel soruyu araştıran Dasein olduğu için Dasein'in incelemesi de fundamental ontoloji alanına girmektedir. Bunun da sebebi Dasein'in varlığın anlamını sorgularken kendi varlığının anlamını da sorgulamasıdır. Bunu da kaygı (Angst) sayesinde yapmaktadır. Başka bir deyişle "kaygıda Dasein, varlığın anlamını, kendi varlığının anlamını sorgular." (Safranski, 2008, s. 226). Diyebiliriz ki Heidegger felsefesinde varlık-Dasein-kaygı birbiriyle girift bir yapıdadır.

Dasein'in Varlığı kendini kaygı olarak açığa vurur. Eğer kaygı Dasein'in Varlığını açığa çıkarıyorsa, kaygı fenomeni varoluşsal açıdan ele alınmalı ve irdelenmelidir. Fakat kaygı olarak Dasein'in existential serimlenmesi ve yorumlanması Varlığın önsel-varoluşsal yapısında yatmaktadır. Varlığın önsel- varoluşsal serimlenmesi sonucu ortaya çıkacak olan kaygı fundamental ontolojinin de hazırlayıcı yolu olacaktır (Çüçen, 2018, s.81).

Bu bağlamdan hareketle Dasein fundamental ontolojinin araştırma alanında yer alır. Başka bir ifadeyle fundamental ontolojinin teması Dasein'dir (Heidegger, 1967, s. 37). Dasein'i bu kadar öne çıkaran ve önemli kılan ise onun varlıkla olan bağının ontolojik bir yapıda olmasından kaynaklanmasıdır. Çünkü Heidegger'e göre varlık Dasein'siz; Dasein da varlıksız olamaz (Er, 2014, s. 182). Dasein ile varlık arasında olan bu bağ varlık analizinde kilit bir rol oynamaktadır. Yani Dasein varlık sorusunu sorabildiği için diğer varolanlardan ayrı bir konumda yer alır. Dasein varlığı mesele edinmesi ise hermeneutik karaktere sahiptir. Bunun da sebebi Dasein'in varoluşsal (ek-sistenz) bir yapıya sahip olmasıdır. "The being of Dasein is ek-sistence." (Gorner, 2007, s. 173). Dasein varoluşsal yapıya sahip olduğu için sabit değildir. Sabit olmadığı yani sürekli varoluş içerisinde olduğundan ötürü Dasein hermeneutik bir özellik taşır. Çünkü Dasein'in fenomenolojisi, kelimenin orijinal anlamıyla hermeneutiktir. "Phä-nomenologie des Daseins ist *Hermeneutik* in der ursprünglichen Bedeutung des Wortes." (Heidegger, 1967, s. 37). Dasein varoluşsal yapısı gereği yorumda bulunur. Dolayısıyla Heidegger felsefi ontoloji, fenomenoloji, hermeneutiğin bir araya getirilmesi ve işletilmesidir. Başka bir ifadeyle bu felsefe, soruyu soranın varlık (Dasein) yapısından kaynaklı olarak birbirine geçmiş ontoloji, fenomenoloji ve hermeneutik ile ilerlemektedir (Ersoy, 2021, s. 22). Heidegger'e göre fenomenoloji Dasein'in varoluşsal yapısını ortaya koyarken; hermeneutik ise Dasein'in varlığına dair yorum yapmaktır. Dolayısıyla Dasein'in ontolojik ve varoluşsal yapısını anlamak adına fenomenoloji ile hermeneutiğin ilişkisi önemlidir:

Hermeneutik, Dasein'in varlığına ilişkin bir yorumdur. Hermeneutik olarak fenomenoloji, Dasein için olanaklı olan kendini-anlamaya ilişkin bir süreçtir. Dasein, yorum yapan türden bir varolandır. İşte tam da bu şekilde, Dasein kendini bilebilir ve böylece kendi Varlığını açığa çıkarabilir (Johnson, 2013, s. 31).

Alıntıdan da anlaşılacağı üzere Heidegger'in hermeneutik anlayışı geleneksel anlamdaki metin yorumu anlamına gelen hermeneutikten farklıdır. Bu nedenle Heidegger hermeneutik anlayışı fenomenolojik bir karaktere sahiptir. Hermeneutik fenomenoloji, bu özelliği ile Dasein'in varlık incelemesini yapar. Heidegger'in hermeneutik anlayışı geleneksel anlamdaki gibi metin yorumu ile ortaya çıkarılması olası olan bir anlamın peşinde değildir (Manav, 2014, s. 98). Yani onun hermeneutik anlayışı metin anlamlandırma, yorumlama olmaktan ziyade Dasein ile bağlantılıdır. Başka bir ifadeyle Dasein'in varoluşsal olanaklarının anlaşılması ve yorumu sonucunda ortaya çıkarılacak bir anlamın peşindedir (Manav, 2014, s. 98). Heidegger'in felsefe sistemi, varlığı incelemesi bağlamında ontolojik bir yapıya sahip olduğundan ötürü fundamental ontolojik bir araştırmadır. Bunun yanında varlık incelemesi beraberinde Dasein inlemesini de gerekli kılar. Çünkü fundamental ontolojiyi oluşturan şey Dasein'in ontolojik analitiğidir (Mulhall, 2005, s. 18). Bunun da sebebi Dasein'in sıradan bir varolandan farklı bir yapıda olmasıdır (Dasein varoluşsal bir karaktere sahiptir). Bu sebeptendir ki Dasein'in ontolojik nitelendirmesini ortaya çıkarmak fundamental ontolojinin çekirdeğini oluşturmaktadır (Mulhall, 2005, s. 18). Fundamental ontoloji genel olarak Dasein ve varlığın anlamı ekseninde yürütülen bir ontolojik çalışmadır. Bu yönüyle Heidegger'in varlığa yaklaşımı geleneksel metafiziğin yaklaşımından farklılık gösterir: Heidegger'e göre, ontoloji başlığı altında metafizik gelenek boyunca varlık hakkında ortaya konulan her şey, gerçekte varlığı bir varolana indirgemek suretiyle bir bilgi nesnesi kılma amacındaki epistemolojik düşünce ürününden ibarettir (Küçükalp, 2008, s. 21). Bu nedenle Heidegger varlığı ontolojik zeminde inceleyerek varlık ile varolan arasında ontolojik bir ayrım yapar. Varlığı varolana indirgmeden açıklamaya çalışır. O varlığın anlamını araştırır. Heidegger, varlığın anlamı üzerine odaklanan karakteriyle kendi yaklaşımını fundamental ontoloji olarak adlandırır (Küçükalp, 2008, s. 21). Bunu yaparken de varlık ile varolan arasında ontolojik bir ayrım yaparak varlığın anlamını araştırır.

4. Ontolojik Ayrım (*Ontologische Differenz*)

Heidegger açısından ontolojik ayrım, varlık ile varolan arasındaki ayrımın ortaya çıkarılmasıdır. Ona göre varlık ile varolan aynı şeyler değildir. Bu yüzden varlık ile varolan ayrımı veya problemi Heidegger ontolojisinde önemli bir yer tutmaktadır (Cassirer-Heidegger, 2021, s. 15). Şayet ona göre bu ayrım yapılmaz ise varlığın unutulmuşu (*Seinsvergessenheit*) devam edecek yani varlığın anlamı kapalı kalacaktır. Zira Batı metafiziği bu ayrımı yapmamış ve varlığı varolan olarak açıklamaya çalışarak varlığın anlamını kaçırmıştır. Varlık Batı metafizik gelenek içerisinde unutulmuştur. O zaman yapılması gereken varlık ile varolan arasında bulunan ontolojik ayrımın açığa çıkarılmasıdır (Esenyel, 2020, s. 19). Heidegger açısından varolan kendisini varlıkta açığa çıkarır ve aralarında yakın bir ilişki vardır ama varlık bir varolan değildir ve bir varolana indirgenemez. Başka bir ifadeyle söyleyecek olursak: "O halde varlık bir varolan değildir. O, tüm varolanların temelidir, ama bir varolana indirgenemez. Varolanların varlığı, varlığın kendisi değildir" (Elkholy, 2008, s. 14). Tabii burada varlığı ve varolanı Batı metafizik geleneği içerisindeki anlamlarıyla anlamamak lazım. Batı felsefesi varlığı en evrensel, mutlak, ezeli-ebedi olarak vs. tanımlarken, varolanı ise öznenin hâkimiyet kurduğu nesnel alan olarak almıştır. Fakat Heidegger tam da bu noktada geleneksel görüşle örtüşmez ve onu eleştirerek bu iki kavramı kendi terminolojisinde yeniden inşa eder. Ontolojik ayrım, varlık ile varolanın farkını ortaya koymaktır. Heidegger varlık ve varolan arasındaki farkı şöyle belirtmektedir:

Aydın Yazgan- Martin Heidegger'de 'Varlık' Kavramı

Bizler pek çok şeyi “varolan” olarak ifade ediyor ve bunu çeşitli anlamlarda yapıyoruz. Nitekim hakkında konuştuğumuz, bir kanaat beslediğimiz, şu veya bu şekilde tutum sergilediğimiz her şey bir varolandır. Ayrıca ne ve nasıl olmağımız içindeki bizler de birer varolanız. Varlık ise nedenlik şu-olmaklık, gerçeklikte, mevcut-olmada, kalıcılıkta, geçerlilikte, Dasein'da, “vardır”da yatmaktadır (Heidegger, 2018, s. 26).

Varolanlar varlık temeli üzerinden varolan olmaktadır. Varolanın şu ya da bu şekilde var olmasını sağlayan varlığın kendisidir. Bir şeyi ‘-dır’ (ist) bağlamında varolan yapan varlıktır. Bu yüzden varolanın var olması varlığın bu varolanı ifşa etmesi özelliğine bağlıdır. Başka bir ifadeyle bütün varolanlar varlık içinde vardır (Heidegger, 1991, s. 16). Çünkü varlık varolanı ‘-dır’da var kılarken aynı zamanda çeşitli tarzlarda kendini bize açmaktadır. Heidegger’in ifadesi ile “varlık, bu “-dır”da çeşitli bir tarzlarda açılır bize.” (Heidegger, 2014, s. 105). Masa vardır, ağaç vardır, gökyüzü vardır, insan vardır. Bir şeye vardır dediğimizde onun ‘hiç’ olmadığını yani varlıkta bulunduğunu belirtmiş oluruz. Yani “bu ağaç vardır, o hiç değildir.” Heidegger *Düşünmek Ne Demektir?* (Was Heißt Denken?) adlı eserinde ağacın varlıkla olan durumunu şöyle izah etmektedir: “Bir an için “ist”in ve “ağaç vardır” cümlesinin üzerini çizelim. Onun henüz hiç söylenmemiş olduğunu varsayalım. Sonra şöyle demeye çalışalım: Ağaç güzel büyümüştür; ağaç bir elma ağacıdır; ağacın verimi düşüktür. “Ağaç -dır” cümlesindeki “-dır” [ist] olmasaydı, bu ifadeler bütün botanik bilimle birlikte dipsizliğe düşerdi. Sadece bu değil. Bu “-dır” konuşmasaydı, insanın bir şeye yönelik her davranışı ve varolanın her şu ve bu bölgesinin içindeki ikameti, durdurulamaz bir şekilde süratle boşluğa doğru giderdi.” (2019, s. 188-189). Bu da varlıkla varolan arasındaki bağı gösterir. Başka bir deyişle söyleyecek olursak: “Varlık, özünü hiçbir zaman varolansız sürdürmez ve bir varolan hiçbir şekilde varlıksız olamaz.” (Heidegger, 2015b, s. 49). Yani burada varlık ile varolan arasında ayrılmaz bir bağın olduğu görülmektedir. Çünkü “varlık hep bir varolanın varlığıdır.” (Heidegger, 2018, s. 29). Her ‘vardır’ın dile gelişi ile varolan kendisini var olarak anlamlandırmaktadır. Bu anlamlandırmayı yani varolanın ne anlama geldiğine cevap verecek olan da Dasein’dır (Esenyel, 2020, s. 50). Heidegger bu ontolojik ayrımı ortaya koyanın Dasein olduğunu söyler. Dasein bir varolandır ama diğer varolanlardan farklı bir varolandır. O varlığı kendisine mesele eden, varlık üzerine düşünen, varlığın anlamını açığa çıkararak bir varolandır. Çünkü Dasein kendi varlığının farkında olan tek varolandır (Cassirer-Heidegger, 2021, s. 69). O varlık ile varolan ayrımı yapabilmektedir. Dasein varlık ile varolan arasındaki farkı da kaygı (Angst) ile tecrübe etmektedir. Heidegger’in ifade ettiği gibi varlığın, tüm varolandan başka olarak tecrübesini kaygı sağlamaktadır (Heidegger, 2015b, s. 49). Bu da bize kaygının varlık ile varolan arasındaki ontolojik ayrımın anlaşılması için ne kadar kilit bir rol oynadığını göstermektedir. Yani kaygı ontolojik ayrımın tecrübe edilmesine olanak tanır. O halde ontolojik ayrım, insanın varoluşuna seslenir. Ontolojik ayrım sayesinde varlığı anlarız. Ontolojik ayrım, deneyimde görünen şeyin şu ya da bu varlık olarak anlaşılmasını sağlar ve varolanlarla karşılaşmayı mümkün kılar (Er, 2014, s. 29). Ontolojik ayrım varlığı anlamamızı ve varolanlar arasında yaşamamıza olanak sağlar. Bundan dolayı ontolojik ayrım, hem varlık hakkında bir anlayış hem de varolanlara yönelik bir tavır olduğu ölçüde, insan varoluşunun gerçek köküdür (Er, 2014, s. 29). Ontolojik ayrım, insanın varlığın anlamına ilişkin sorununun yanıt bulmasında önem arz etmektedir. Zira varlık ile varolan arasında yapılan bu (keskin olmayan) ayrım Dasein’in varoluşunu da ilgilendirmektedir. Eş deyişle Dasein bir varolan olarak varolanlar arasında yaşam sürmekte ve varlığın anlamını

Aydın Yazğan- Martin Heidegger'de 'Varlık' Kavramı sorgulamaktadır. Bu yüzden ontolojik ayırım, Dasein'in varolan ile varlık arasındaki farkı tespit etmek ve varlığın anlamını teslim etmek adına yapılması gereken bir durumdur.

5. Varlık-Hakikat (*Wahrheit*) İlişkisi

Felsefe tarihi boyunca üzerine düşünülen ve tartışılan önemli kavramlardan birisi de hakikat kavramıdır. Heidegger'in de üzerinde durduğu hakikat (*Wahrheit*) kavramı, gerek varlığın anlamının ortaya çıkarılması gerekse Dasein'in dünya-içinde-varolmasıyla (in-der-Welt-Sein) ve Dasein'in varolanlarla olan ilişkisinin anlaşılması adına önemlidir. Zira Heidegger için hakikat, varlığın açık bir şekilde yani üstünün örtülmeden kendisini açmasına olanak tanır. Heidegger'e göre hakikat dünyada-olma haliyle çevrelenmiş olmanın, yani nesne olarak bulunmanın, mevcut-olanın (Vorhanden) insana açılmışlığının ve pratik araç-gereçler olarak bulunanların (Zuhanden) soruşturulmasına işaret etmektedir (Pöggeler-Allemann, 1994, s. 36). Yani hakikat Dasein'in varlık ve varolanlarla olan ilişkisinde kendini gösterir. Çünkü hakikatin haklı olarak varlıkla asli bir ilişkisi vardır (Heidegger, 2018, s. 323). Bu anlamda ortaya konulan hakikat geleneksel hakikat görüşüyle ayrılmaktadır. Heidegger, hakikat anlayışını ortaya koyarken öncelikle bu kavramla ilgili olan geleneksel anlayışları açıklamaya, onlarla hesaplaşmaya koyulur. Ona göre felsefe tarihinde hakikat, varlığın hakikati olarak değil; varolanların bir özelliği olarak anlaşmıştır (Esenyel, 2020, s. 102). Metafizik gelenek, "aslında varolanların varlığını düşündü ve onu bir kavramsal formülasyona taşıyarak böylelikle varolanların hakikatini görüş alanına çıkardı. Ancak varlığın bütün bu görünüşlerinde varlığın hakikati, onun hakikat olarak hakikati hiçbir zaman dile ulaşmayıp unutulmuş kaldı. Varlık ve Zaman'ın temel deneyimi o halde varlığın unutulmuşunun deneyimidir. Ancak unutuş burada Grekçe anlamında: açığa çıkmama ve kendini- gizleme'dir." (Heidegger, 2001b, s. 40). Bu da varlığın aydınlatılmasından ziyade onun unutulmasına ve anlamının karanlıkta kalmasına yol açmıştır. Bu anlayış bize varlığın açıklığını, hakikatini vermemektedir. Oysa hakikat varlığın açıkta olması, açığa çıkarılmasına hizmet etmelidir. "Wahr-heit, -heit: Die Heitere (das Heiternde), das Lichtende [Wahr: hakiki, -heit ekini aldığımda isim oluyor: Hakikat. Heiern fiilinden yapıma die Heitere/das Heiternde isimleri ise açık, bulutsuz; şen, mutlu neşeli anlamlarına geliyor. Lichten (aydınlattmak) fiilinden yapılan das Lichtende ise ışık veren, aydınlatici anlamlarına geliyor.]" (Heidegger, 2004, s. 127). Buradan şunu anlıyoruz Heidegger *Wahrheit* kavramının etimolojik incelemesini yaparak bu kavramı kendi hakikat kavramına karşılık gelecek şekilde varlığın açığa çıkartılması (Entbergung), açığa vurulması (Entborgenheit) anlamına dönüştürmüştür. Bu anlamda kullanılan hakikat Antik Yunanca *Aletheia* kavramına gönderme yapmaktadır. Zira aletheia varlığın açıklığı, gizden çıkarılması, gizlenmemişlik, üstünün açılması anlamlarına gelmektedir. "Heidegger, aletheia'nın gizlilikten çıkarmak (to take out of hiddenness [Verborgenheit]), ortaya çıkarmak (to uncover [entdecken]) olduğunu söyler. Aletheia açığa çıkarmaktır (uncovering) ve aletheia gizlenmemiştir (unhidden [Unverborgen])." (Inwood, 1999, s. 13). Bundan dolayı Heidegger açısından hakikat, Yunanca *aletheia* (ἀλήθεια) varlığın açıklığı, açığa çıkması ve hakiki olanın varlığı anlamında kullanmıştır. (Heidegger, 2007, s. 109). Fakat Heidegger'e göre geleneksel hakikat anlayışı hakikatin varlıkla olan ilişkisi ve varlığın açıklığı düşüncesinin aksine hakikati önerme, yargı, özne-nesne ikiliğinden doğan bir şey olarak aktarmıştır. A. Kadir Çüçen'in ifade ettiği üzere Heidegger, felsefe tarihinde genel iki önemli ve temel hakikat kuramının var olduğunu belirtir. Bunlar: 'Tutarlılık-hakikat kuramı' ve 'Uygunluk-hakikat kuramı'dır (Çüçen, 2018, s. 144). Tutarlılık anlamına gelen hakikat, önermelerin birbiriyle olan uyumu ve çelişmeden olan

bağıntısına işaret etmektedir. Önermeler üzerinde inşa edilen bu hakikat anlayışına Heidegger *Hakikatin Özü Üzerine* adlı çalışmasında şunları dile getirir: “Hakikat ilksel olarak önermeyi yurt edinmemiştir.” (2004, s. 133). Bu nedenle hakikat sadece önermelerinin birbiriyle uyumundan hareketle ulaşılabilecek bir şey değildir. Onun varlıkla, Dasein ile olan bağıntıyı görmemiz gerekiyor. Çünkü hakikat öncelikle ve esas itibarıyla zihinde yer almaz (Barrett, 2008, s. 51). Hakikat varlığın açıklığıdır, aletheia'dır. Uygunluk-hakikat kuramı ise bilginin nesneye uygunluğunu ifade eder. Eş deyişle bu görüşe göre hakikat yargıdadır. Yani hakikat özne-nesne ikiliğinden hareketle ortaya atılan yargının nesne ile uygunluğudur (adaquatio, homoiosis). Heidegger'e göre bu hakikatin uygun, adaquatio, homoiosis olarak karakteristiği çok genel ve boştur. “Of course this characterization of truth as 'agreement', adaequatio, homoiosis, is very general and empty.” (Heidegger, 2001a, s. 258). Dolayısıyla bu hakikat anlayışı da varlığın açıklığının ortaya çıkarılması anlamındaki aletheia anlayışından uzaktır. Heidegger'e göre metafizik tarihi bu nedenle hakikati aletheia'dan uzaklaştırarak kesinliğe yaklaştırmıştır. Bu, hakikatin aletheia'dan kesinliğe dönüşümüdür (Zimmerman, 2021, s. 344). Kesinliğe dönüşen hakikat anlayışı varlığın açıklanmışlığını bize vermemektedir. Hakikat, bilginin varolanlarda açıklanan varolanlarla uygunluğu olarak, geleneksel “doğal” anlamda anlaşıldıkça ve varlığın bilgisinin kesinliği olarak yorumlandıkça, aletheia yani açılma anlamındaki açıkta olma, hakikat ile eşitlenemez (Heidegger, 2001b, s. 84). Bu durum varlığın kendisini gizlemesine yol açmaktadır. Oysa hakikat varlığın açığa çıkmasıdır. “Hakikat başka bir deyişle Yunanca “aletheia” varlığın açıklığıdır, açığa çıkmasıdır.” (Heidegger, 2007, s. 109). Bu yüzden geleneksel hakikat anlayışı varlık ile hakikat arasında cereyan eden ve varlığın açığa çıkması (gizli kalmaması, gizinin kendisini ifşa etmesi) anlamındaki hakikati verememektedir.

Heidegger varlık-hakikat ilişkisini ortaya koyarken genel olarak yaptığı şey Batı metafiziğinin varlık, hakikat anlayışının eksikliklerini ortaya çıkarmaktır. Başka bir ifadeyle Heidegger varlıktan konuşurken, “aslında Batı metafiziğine musallat olmuş olan "varlığın tözelleştirilmesi" girişimlerini tümüyle felsefeden defetmek ister. O, varolanın varlığından, varlığın kendisinden, varlığın anlamından, varlığın hakikatinden, varlığın ışığından, varlığın tarihinden, varlığın kaderinden, söz edip durur.” (Pöggeler-Allemand, 1994, s. 29). Heidegger varlığın tözelleştirilmesi ya da mutlaklaştırılmasını reddeder. Bu yüzden bu görüşle ilgili hakikatin de tözelleştirilmesini ve mutlak olarak açıklanmasını kabul etmemektir. Bu minvalde Heidegger, hakikatin mutlaklaştırılmasına karşı çıkarak hakikatin bir yanı sıra Dasein ile bağlantılı olduğunu dile getirir. Zira her türlü hakikat Dasein'in varlığına görecelidir. “Alle Wahrheit ist gemäß deren wesenhafter daseinsmäßiger Seinsart relativ auf das Sein des Daseins.” (Heidegger, 1967, s. 227). Yani burada hakikatin Dasein'in özneliğiyle ilgili olduğu vurgusu yapılmaktadır. Ama bu öznellik keyfilik anlamında anlaşılmalıdır. Hakikat Dasein'in varoluşuyla ilişkilidir. Hakikatin Dasein'in varlığına göreceli olması, hakikatin Dasein ve varlıkla olan bağlantısının olduğunu vurgulamaktır. “Dasein hakikat içinde kendisini var eden bir varolandır. Hakikat, açığa çıkarılmış olan (uncovering) demektir ve bu 'açığa çıkarılacak olanı' gün yüzüne getirecek olan ise Dasein'dir.” (Manav, 2014, s. 126). Dasein bu karakterinden dolayı hakikat ile varlığı açığa çıkaran, varlığın hakikatini ifşa edendir. Bizim için -ontolojik bakımından- bir şeyleri varsayan hakikattir. Hakikat Dasein aracılığıyla varsayım gibisinden bir şeyi mümkün kılandır (Heidegger, 2001b, s. 227). Dasein, varlık ve hakikat ilişkisinden dolayı bir şeyin hakikatinden bahsedilebilmektedir. Heidegger'in ifadesiyle “hakikat var ise varlık 'var olur.' Dasein var olduğu müddetçe hakikat vardır.” (Heidegger, 2018, s. 344). Bu nedenle Dasein olmasaydı hakikatten söz

etmemiz mümkün olmazdı. Eş deyişle “Eğer Dasein var değilse, orada hakikat yoktur ve o halde esasen hiçbir şey yoktur. Aksine yalnızca Dasein gibi bir şeyin varoluşu (Existenz) ile hakikat Dasein'ın kendisi içinde hâsıl olur.” (Cassirer-Heidegger, 2021, s. 23). Görülüyor ki Heidegger'in hakikat anlayışı Batı metafiziğinin hakikat anlayışlarından (tutarlılık ve uygunluk hakikat) farklıdır. Onun hakikat anlayışı varlık, Dasein, varoluş ile ilişkilidir. Bu da hakikatin epistemolojiden ziyade ontolojik zeminli bir yapıya sahip olduğunu gösterir.

6. Varlık-Zaman İlişkisi

Heidegger varlığın unutulmuşluğunun (*Seinsvergessenheit*) bir sebebi olarak da varlığın tanımlamasında, açıklanmasında zamanın işin içine katılmamasını gösterir. Varlığın anlamının unutulmuşluktan kurtulması ya da varlığın anlamının açılmasını için varlığın zamanla (Zeit), zamansallıkla (Zeitlichkeit) olan bağı göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Çünkü Heidegger felsefesine göre zaman varlığın hakikatının ilk adıdır (İyi, 2003, s. 75). Bu nedenle zamansız bir varlığın hakikati ve açıklığı söz konusu olamaz. Fakat Batı felsefesi geleneği varlığı zamandan yoksun bir şekilde temellendirdiği için bu tanımları eksik ya da yanlış olmakta ve varlığı metafizik ve aşkın bir konuma sokmaktadır. Bu bakımdan varlığın izahatı zamanın söz konusu olması ile mümkündür. Heidegger açısından varlığı ortaya çıkaran, onu aydınlatan, belirgin kılan ve gizemini ortadan kaldıran zamandır (Çüçen, 2018, s. 113). Bundan dolayı varlık zamanla birlikte düşünüldüğünde varlığın anlamı kendisini ifşa eder.

Heidegger, varlığın anlamını açıklamakta yapılan çalışmaların yetersiz ve yanlış olduğunu söyledi. Bunu şu şekilde ifade eder: “Biz öncelikle onu doğru bir şekilde yorumlamak zorundayız.” Bunun sonucunda varlığın boş ve anlamsız olmadığına inanır. Varlığı ortaya çıkaran ve onu aydınlatan belirgin yapan nedir? Heidegger'e göre zamandır. Varolan, zamansal olandır. Ancak varlığı varlık yapan zaman, metafiziksel ve transendental anlamdaki bir varlığı değil, edimsel ve hakikat alanındaki varlığı aydınlatır. Varlık, zaman olmadan var olamaz. Yani varlık zamandır onunla birlikte vardır (Ermiş, 2003, s. 65).

Buradan anlaşıyor ki varlık zamandan bağımsız düşünülemez. Varlığın anlamının unutulmadan ortaya çıkarmak için varlığın zamanla olan münasebeti ortaya çıkarılmalıdır. Varlık ile zamanın bağlantısını gören ise Dasein varlığıdır. Onun zamanla olan ilişkisi varlığın zamanla ilişkisini meydana getirir. Bu bağlamdan hareketle ‘varlığın anlamı nedir?’ sorusunun yanıtı Dasein'ın zamansallığıyla ilintilidir (Kılıç, 2014, s. 23). Varlığın anlamı Dasein'ın zamanla olan ilişkisinde yani zamansallığında açığa çıkar. Çünkü insan doğum ile ölüm arasında bulunan varlıktır. Bu durum, Dasein'ın zamansallığı üzerinden ortaya çıkmaktadır. Heidegger varlık, zaman ve Dasein ilişkisini şöyle aktarmaktadır:

Şayet fundamental ontolojinin hedefi Dasein'ın zamansallık olarak yorumu ise, o yalnızca varlık problemi tarafından bizatihi motive edilmiş olmalıdır. Ancak bu sayede, zamana ilişkin sorunun fundamental ontolojik anlamı, yani *Varlık ve Zaman*'a biricik olarak kılavuzluk eden anlamı kendini bize açacaktır (Heidegger, 2021, s. 272-273).

Dolayısıyla varlığın zamanla olan anlamının kendisini açması için Dasein'in zamansal oluşu ile ortaya konulmaktadır. Çünkü varlıkla insanın ilişkisi her şeyden önce zamansaldır (Esenyel, 2020, s. 115). Heidegger'in zaman görüşü klasik zaman görüşlerinden farklıdır. Aristoteles zamanı devinim ölçüsü olarak görmüştür (Aristoteles, 2001, s. 341). Yani ona göre zaman hareket ile ilgili olup ölçülen bir şeydir. Zamanın nesneyle bağlantılı bir mekanik olarak görmek onun Dasein ve varoluşsal yanını göz ardı etmektir. Kant açısından ise zaman içsel görünümün formundan başka bir şey değildir (Kant, 1998, s. 163, (A33, B50)). Zamanın görünümün bir formu (diğer formu uzam) olarak kabul edilmesi Heidegger'e göre önemli bir şeydir. Yani Kant zamanı özneye tabi tutmuş ama bunu yaparken öznenin ve zamanın dünyasallığı üzerinde yeterince durmamıştır. Başka bir ifadeyle "Kant, özellikle zamanı özneye ait kılmakla önemli bir adım atmıştır, fakat bunu yaparken hem öznenin hem de onunla birlikte zamanın, dünyasal karakterinin üzerini örtmüştür. Heideggerci bakış açısında insan daima dünya-içindedir, yani kendisini her zaman kökensel olarak bir ilişkisellik ağında açılmış varolanlar arasında bulur." (Esenyel, 2020, s. 117). Bu Dasein'in varoluşsal (Existenz) bir yapıya sahip olduğunu gösterir. Heidegger'e göre Kant bunun üzerinde durmamış; zamanı sadece özneye bağlamakla yetinmiştir. Dolayısıyla bu da varlığın, zamanın ve Dasein'in anlamını tam anlamıyla açıklamamıştır. Zira zaman sorunu Dasein çözümlemesi ile varlığın anlamı sorusunun yeniden canlandırılması arasındaki bağıdır (Brock, 2008, s. 85). Dasein'in zamanla olan münasebeti varlığın anlamının açılması adına ortaya konulması gereken bir şeydir. Dasein'in geçmiş, şimdi, gelecek ile ilişkileri bakımından zamansallığı, varlık hakkındaki sorunun açılması adına olanak tanıyacaktı (Brock, 2008, s. 86). Dasein dünya-içinde bir varlık (In-Der-Welt-Sein) olması hasebiyle doğum ile ölüm arasında zamanı geçmiş, şimdi ve gelecek kipleri (ekstase) olarak yaşamaktadır. Heidegger bu zamanların kendi içerisinde bir bütünlük oluşturduğunu ve an içerisinde Dasein'in zamansallığını meydana getirdiğini dile getirir. İnsanın varoluşunu meydana getiren her şey insanın zamansallığında; artık değil, henüz değil, burada ve şimdinin ışığında gerçekleşir (Barrett, 2008, s. 64). Yalnız Heidegger bu kipler arasında gelecek zamanı ayrı bir yerde tutar. Ona göre insan daima aynı varolan olarak kalmayan ve hep kendi dışına çıkan bir varlıktır. İnsan der Heidegger, kendisiyle mesafesi olan bir varlıktır ve o sürekli olarak kendisinin ötesinde bulunur, varoluşu her lahzada geleceğe doğru açılır (Barrett, 2008, s. 64). Onun geleceğe tabi olması geçmiş ve şimdi ile bağının olmadığı anlamına gelmez. İnsan geçmişi hatırlar, şimdi'de yaşar ve geleceğin olanaklarına doğru adım atar. Bu üç zaman kipine sahip oluşu onun tarih yaptığını işaretler. Dasein tarihsel bir varlıktır. Hatta tarih yapan tek varlıktır. Bu da Dasein'in tarihsel (Geschichtlichkeit) olduğunu gösterir. Sadece varoluşa sahip insan tarihseldir; doğa tarihsel değildir çünkü doğanın bir tarihi yoktur (Heidegger, 2004, s. 138). Ama insanın bir tarihi vardır. Heidegger zamanın Dasein ile ilişkisini ve önemini *Varlık ve Zaman*'da şu şekilde dile getirir:

Dasein'in *var* olma minvali, varlık gibisinden bir şeyi varolmak suretiyle anlamasıdır. Bu ilişki sabit tutularak gösterilecektir ki Dasein'in varlık gibisinden bir şeyi belirttik olmaksızın anlayıp yorumlaması *zaman* sayesinde. Tüm varlık anlayışının ve her varlık yorumunun ufkunun zaman olduğu günışığına çıkarılıp sahici biçimde kavranılmalıdır. Bunu aşikâr kılabilmek üzere, *varlık anlayışının ufku olarak zamanın, zamansallıktan hareketle, varlığı anlayan Dasein'in varlığı bakımından asli biçimi irdelenmesi gerekmektedir* (Heidegger, 2018, s. 41-42).

Alıntıdan hareketle zamanın Dasein ve varlığın anlaşılmasında kilit rol oynadığı anlaşılmaktadır. Zamana yapılan vurgu ile Heidegger varlığın zaman içerisinde görünür kılındığını savunur. Heidegger varlık ancak zamandan hareketle anlaşılabilceğini ileri sürer (Ünalı, 2022, s. 46).

Sonuç

Heidegger felsefesini fundamental ontoloji olarak adlandırır. Onun açısından genel olarak bu felsefe varlığın anlamının ontolojik bir araştırılmasıdır. Varlığın anlamını araştırırken de fenomenolojik yöntem ile varlık ile varolan arasında ontolojik bir ayrım yapar. Lakin bu ayrım keskin, iki kutuplu bir ayrım olmamakla birlikte varolanların varlık ile olan bağı açıklamaya çalışan bir ayrımdır. Ona göre varlık bir varolan değildir ama varolanların varlığı varlık ile olmaktadır. Bu ayrımı açıklamak adına ontolojik ayrım kavramını kullanır. Burada esas olarak varlığın bir varolan olmadığını göstermek ve varolanın varlık ile olan bağı açıklamaktır. Daha sonra Heidegger varlığın hakikat ile olan ilişkisini irdelemeye çalışır. Ve geleneksel hakikat anlayışlarını eleştirerek kendisine özgü bir hakikat görüşü ortaya koyar. Ona göre hakikat sadece önermelerle ya da saf bilinç içerisinde yer alan tanımların birbiriyle olan ilişkisi ile açıklanamaz. Çünkü hakikatin varlık ile olan bir bağı söz konusudur. *Zira hakikat varlığın özüne aittir* (Heidegger, 2010, 63). Bundan dolayı varlığın kendini açmasına izin verirsek ancak o zaman varlık ile hakikat ilişkisini ortaya koymuş oluruz. Buna ek olarak varlığın zaman ile ilişkisini ortaya koymaya çalışır. Varlık zamanın dışında ya da üstünde değişmeden kalan bir şey değildir. Zamana tabi olan, zamanı hisseden ve bunu Dasein üzerinden ortaya çıkarandır. Bu noktada Dasein'in işleve önem arz etmektedir. Çünkü Dasein zamansal bir varlık olduğu için varlık ile zaman arasındaki ilişkiyi aynı zamanda ortaya çıkarandır da. Sonuç olarak Heidegger'in varlık kavramı batı felsefe tarihinin yapmış olduğu tanımlardan farklı bir konumda yer aldığı görülmektedir. Felsefe tarihi içerisinde varlık kavramı çeşitli tanımlar ve kategorilerde alımlanmaktadır. Lakin Heidegger varlığın anlamının hala üzeri örtülü ve karanlıkta kaldığını iddia eder. Heidegger'in *Varlık ve Zaman*'ın girişinde belirttiği gibi *varlığın anlamı unutulmuştur*. Bundan dolayı 'varlığın anlamı nedir?' sorunun tekrardan baştan sorulması gerektiğini savunur. Bu minvalde Heidegger Batı metafiziğinin varlık tanımları eleştirerek varlığın anlamının yok sayıldığını belirtir. Öne sürmüş olduğu tezler ile Heidegger, varlık sorusunun tekrardan gündeme alınmasını sağlamıştır. Ona göre varlık bir varolan değildir ve varolana indirgenerek açıklanamaz. Varlık en evrensel, tümel bir kavram da değildir ya da soyut bir kategori ile de anlaşılacak bir şey değildir. Bu gibi tanımları göz önünde bulunduran Heidegger kendi felsefesi içerisinde varlığın varolan, hakikat, zaman, Dasein ile ilişkisini göstermeye çalışır.

Kaynakça

- Aristoteles. (2001). *Fizik*. Çev. Saffet Babür, Yapı Kredi Yayınları.
- Aydoğan, A. (Ed.). (2008). *Heidegger*. Say Yayınları.
- Barrett, W. (2008). *Heidegger: Toplu Bakış*. Çev. Ahmet Aydoğan, Heidegger Kitabı, Say Yayınları.
- Brock, W. (2008). *Bir yaklaşım denemesi*. Çev. Ahmet Aydoğan, Heidegger kitabı, Say Yayınları.

Bunnin, N. ve Yu, J. (2004). *The blackwell dictionary of Western philosophy*. Usa-Uk-Australia: Blackwell Publishing.

Cassirer, E. – Heidegger, M. (2021). *İnsan nedir? Davos'ta Kant üzerine bir kör dövüşü*. Çev. Kubilay Hoşgör, Ankara: Fol Yayınları.

Cevizci, A. (1999). *Felsefe sözlüğü*. Paradigma Yayınları.

Çüçen, A. K. (2018). *Heidegger: varlık ve zaman*. Sentez Yayınları.

Elkholy, S. N. (2008). *Heidegger and a metaphysics of feeling*. Us: Continuum International Publishing Group.

Er, S. E. (Ed.). (2014). *Heidegger Paris'te: Fransızların Heidegger okuması*. Otonom Yayıncılık.

Ermış, B. (2003). Heidegger'in varlık tarihiyle hesaplaşması. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 2, s. 61-67.

Ersoy, Ala E. (2021). *Heidegger felsefesinin ana kökleri üzerine bir inceleme*. İkaros Yayınları.

Esenyel, A. (2020). *Martin Heidegger varlığın patikaları*. Fol Yayınları.

Gorner, P. (2007). *Heidegger's being and time an introduction*. Uk: Cambridge University Press.

Hegel, G. W. F. (2010). *The science of logic*. Translated: George Di Giovanni, Uk: Cambridge University Press.

Heidegger, M. (1949). *Über de humanismus*. Vittorio Klostermann Frankfurt Am Main.

Heidegger, M. (1967). *Sein und zeit*. Max Niemeyer Verlag.

Heidegger, M. (1972). *On time and being*. Translated: Joan Stambaugh, Us: Harper Torchbooks.

Heidegger, M. (1977). *Letter on humanism*. Translated: David F. Krell, Basic Writing, New York: HarperandRow.

Heidegger, M. (1991). *What is that philosophy?*. Translated: Eva T.H. Brann, Us: St. John's College Annapolis, Maryland.

Heidegger, M. (1995). *Was ist metaphysik?*. Germany:Vittorio Klostermann Fankfurt Am Main.

Heidegger, M. (2000). *Introduction to metaphysics*. Translated: Gregory Fried & Richard Polt, US: Yale University Press.

Heidegger, M. (2001a). *Being and time*. Translated: John Macquarrie & Edward Robinson, UK: Blackwell Publishers Ltd.

Heidegger, M. (2001b). *Zaman ve varlık üzerine*. Çev. Deniz Kandı, A Yayınevi.

Heidegger, M. (2004). Hakikatin özü üzerine. Çev. Nejat Aday, *Tezkire, Düşünce, Siyaset, Sosyal Bilim Dergisi*, Sayı 35-37, Ocak/Nisan 2004, s. 125-148.

Heidegger, M. (2007). *Sanat eserinin kökeni*. Çev. Fatih Tepebaşılı, De Ki Yayınları.

Heidegger, M. (2010). *Varlık ve görünüştü*. Edit. Özgür Aktok – Metin Bal, Heidegger Kitabı İçinde, Doğu Batı Yayınları.

Heidegger, M. (2014). *Metafiziğe giriş*. Çev. Mesut Keskin, Avesta Yayınları.

Heidegger, M. (2015a). *Hümanizm üzerine*. Çev. Yusuf Örnek, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Heidegger, M. (2015b). *Metafizik nedir?*. Çev. Yusuf Örnek, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Heidegger, M. (2018). *Varlık ve zaman*. Çev. Kaan H. Ökten, Alfa Yayınları.

Heidegger, M. (2019). *Düşünmek ne demektir?*. Çev. İlhan Turan, Dergâh Yayınları.

Heidegger, M. (2021). *Kant ve metafizik problemi*. Çev. Kaan H. Ökten, Alfa Yayınları.

Hühnerfeld, P. (2006). *Heidegger bir filozof, bir Alman*. Çev. Doğan Özlem, İnkılap Yayınları.

Inwood, M. (1999). *A Heidegger dictionary*. Uk: Blackwell Publishers Ltd.

İyi, S. (2003). *Martin Heidegger'de insan sorunu*. Asa Kitabevi.

Johnson, P. A. (2013). *Heidegger üzerine*. Çev. Adnan Esenyel, Sentez Yayınları.

Kant, I. (1998). *Critique of pure reason*. Translated: Paul Guyer, Uk: Cambridge University Press.

Kılıç, S. (2014). Heidegger'in fundamental ontolojisinde varlığın özdeşliği. *Kayı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 23, ss. 11-28.

Küçükalp, K. (2008). *Batı metafiziğinin dekonstrüksiyonu: Heidegger ve Derrida*. Sentez Yayınları.

Manav, F. (2014). *Martin Heidegger ve varoluşçu Hermeneutik*. Elis Yayınları.

Mulhall, S. (2005). *Heidegger and being and time*. London And New York Us: Routledge Philosophy Guidebooks.

Ökten, K. H. (2019). *Varlık ve zaman: bir okuma rehberi*. Alfa Yayınları.

Pöggeler, O. ve Allemann, B. (1994). *Heidegger üzerine iki yazı*. Çev. Doğan Özlem, Gündoğan Yayınları.

Safranski, R. (2008). *Bir Alman üstat Heidegger*. Çev. Ali Nalbant, Kabalcı Yayınları.

Schalow, F. ve Denker, A. (2010). *Historical dictionary of Heidegger's philosophy*. Lanham-Toronto-Plymouth-Uk: The Scarecrow Press.

Schrag, C. O. (2006). Heidegger felsefesinde fenomenoloji. Çev. Serdar Şen, *Varlıkbilim Ve Tarih, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırma Dergisi*, V/13, ss. 205-215.

Thevenaz, P. (1962). *What is phenomenology?*. Us: Quadrangle Books.

Ünalı, N. U. (2022). *Martin Heidegger düşüncesinde zaman-hakikat ilişkisi*. Dün Bugün Yarın Yayınları.

West, D. (2020). *Kıta Avrupası felsefesine giriş: Rousseau, Kant Ve Hegel'den Foucault ve Derrida'ya*. Çev. Ahmet Cevizci, İstanbul: Paradigma Yayınları.

Aydın Yazğın- Martin Heidegger'de 'Varlık' Kavramı

Yılmaz, E. (2020). *Varlık ve zamanı anlamak*. Küre Yayınları.

Zimmerman M. E. (2021). *Heidegger moderniteyle hesaplaşma*. Çev. Hüsamettin Arslan, Paradigma Yayınları.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Araştırmacı, çalışmanın verilerinin toplanmasında, analizinde ve raporlaştırılmasında her türlü etik ilke ve kurala gerekli dikkat ve özeni göstermiştir.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makale tek yazarlı olarak hazırlanmıştır.

Çıkar Beyanı

Makalenin hazırlanmasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.